

СТАНОВИЩЕ

от д-р Красимира Ангелова Чакърова,
доцент в Катедрата по български език на Филологическия факултет в ПУ „Паисий Хилендарски”,
за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'
в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки; професионално направление: 2.1.
Филология; докторска програма: Български език (Съвременен български език – морфология)

Автор: Здравко Милчев Минчев

Тема: „Имперсоналността в съвременния български език“

Научен ръководител: доц. д-р Красимира Ангелова Чакърова

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № Р33-1833 от 02.05.2018 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационния труд на Здравко Милчев Минчев на тема „Имперсоналността в съвременния български език“ за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Български език (морфология). Докторантът е представил комплект материали на хартиен (и електронен) носител, които са съобразени с изискванията на Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски”. Като негов научен ръководител бих искала да подчертая, че той успя да реализира успешно своите изследователски цели и да представи в срок едно задълбочено и приносно монографично съчинение.

2. Актуалност на тематиката

Основен обект на анализ в дисертационния труд е съвкупността от езикови средства за изразяване на имперсоналност в съвременния български език. Като се има предвид, че до момента в нашето езикознание липсва специализирано изследване, в което имперсоналността да е разгледана през призмата на теорията за функционално-семантичните полета (ФСП), избраната тема може да се определи като актуална и дисертабилна. От друга страна, текстът на Здравко Минчев хвърля светлина и върху

дискусионния въпрос за статута и реализацията на т. нар. безядрени полета в естествените езици – факт, който придава допълнителна стойност на научния анализ.

Не мога да не спомена, че изучаването на имперсоналността изисква не само висока лингвистична компетентност, но и познания в специфични области като философия, психология, лингвокултурология, прагматика и др. И с това предизвикателство авторът се е справил успешно.

3. Познаване на проблема

Прави впечатление, че дисертантът познава много добре логико-философските и лингвистичните проучвания върху различните аспекти на имперсоналността. Доказателство за това е задълбоченият и на места критичен преглед на библиографските източници (български и чужди), осъществен в първите две глави от дисертацията. Специално внимание е отделено на изследванията, които са пряко свързани с функционално-семантичната перспектива на дисертационния труд или представят базисни трактовки (предимно синтактични) на изучаваното явление. Именно те осигуряват изходната теоретична основа на авторовите разсъждения по конкретните въпроси, поставени в хода на изложението.

Както е отбелязано още в увода на дисертацията, в работата се избягва съзнателно тясно синтактичният подход към имперсоналността, „който е традиционен не само поради големия брой изследвания в това направление, но и поради самата езикова същност на явлението – то е свързано преди всичко с промени в повърхнинната и логическата структура на изречението” (стр. 8). Това, разбира се, не означава, че З. Минчев не познава в достатъчна степен публикациите, посветени на синтактичните прояви на имперсоналността. Неговата основна задача е друга: в центъра на изследователската оптика да попаднат онези имперсонални модификатори, които са по-слабо проучени в българската лингвистика. Само така – убеден е дисертантът – може да бъде представено „цялото съдържание на функционално-семантичното поле”, както и да бъде изследван „въпросът за взаимодействието между имперсоналността и други граматикализирани значения в българския език (глаголни и именни), функциониращи в различни ФСП” (стр. 8).

4. Методика на изследването

Като научен ръководител на дисертанта е естествено да приемам методиката и теоретичния базис на неговото изследване. Смятам, че използваният функционално-семантичен дескриптивен метод е дал надеждни резултати. Той е предпочетен „именно защото обектът на изследване налага да бъдат проучени и неграматичните езикови експликатори” (стр. 6). Подкрепям решението на автора да изведе основните понятия, използвани във функционално-семантичната граматика (*функционално-семантична категория, функционално-семантично поле, морфологично средство в „несобствена” функция, модификатори* и др.), в отделно приложение, без обаче да представя в детайли теорията на А. В. Бондарко, която е добре позната у нас от трудовете на И. Куцаров, С. Буров и др. Подробното описание би изглеждало в голяма степен самоцелно и би нарушило композиционната монолитност на текста.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертацията на Здравко Минчев е в обем 215 стр. и е структурирана в увод, четири глави, заключение (общо 156 стр.) и приложения, в които са включени терминологичният апарат на изследването (**Приложение 1**), таблици и схеми (**Приложение 2**) и Речник на безличните глаголи (вкл. конструкции с безлични глаголи) и третоличните глаголи в съвременния български език (**Приложение 3**). Впечатляваща по обем е библиографията, съдържаща 186 заглавия на трудове, свързани с разглежданата тема (172 на кирилица и 14 на латиница). Илюстративният материал е ексцерпиран от различни източници – художествена литература, текстове от електронни медии, уебсайтове, блогове и др. Ясно личи стремежът да се обхване широк диапазон езикови употреби. За съжаление, поради ограниченото време за окомплектоване на труда в изложението е включена само малка част от наличната база данни. Този пропуск може да бъде лесно компенсиран при евентуална преработка на текста с цел публикуване. Смятам, че използването на повече примери би придало още по-голяма убедителност на теоретичните заключения.

Като подчертано приносна определям първата глава от изложението (*I. Лингво-философски аспекти на явлението имперсоналност*), в която дисертантът е анализирал екстралингвистичните (културологични, когнитивни, прагматични и етнопсихологически) характеристики на имперсоналността, основавайки се на проучванията на автори като А. Вежицка, Ю. Д. Апресян, А. А. Потенбя, Н. Д. Арутюнова, М. Фуко, Л. Пюро и др., както

и на собствената си изследователска интуиция. Оригинална е идеята му да обособи т. нар. „културни сценарии” за възникване на основните групи имперсонални модификатори – „природни“, „психологически“ (и „физиологически“) и „социални“ глаголни форми и конструкции (последният термин е на З. Минчев), – както и да представи собствената си визия за етапите на възникване на идеята за субект в езика. Много сполучливо е решението за диференциране на „типовете субекти”, с които се оперира в следващите части на изложението: СубК (субект на комуникацията, говорещ/слушач), СубД (субект на действието, деятел, но и експериентор), СубИ (субект на изречението, подлог), СубО (онтологически субект). Именно прецизното разграничаване на отделните проявления на субекта е една от предпоставките за успешно осъществяване на детайлния лингвистичен анализ в третата глава от дисертацията (**III. Функционално-семантично поле на имперсоналността в съвременния български език**).

Много ценни от теоретична гледна точка са разсъжденията на З. Минчев за спецификите на ФСП на имперсоналността (3.1. **Специфики на функционално-семантичното поле на имперсоналността**), дефинирано като несамостоятелно, безядрено субполе с разредена периферия, в която участват различни лексикални, морфологични и синтактични модификатори. Авторът предлага оригинално решение на комплицирания казус за мястото на изследваното субполе, приемайки, че то е „резултат от междукатегориално взаимодействие (полева интерференция) между полетата на персоналността и субектността, първото от които е морфологоцентрично, а второто – синтактикоцентрично” (стр. 87).

Не мога да не отбележа и отличните си впечатления от начина, по-който дисертантът представя отделните групи модификатори на имперсоналността в съвременния български език: лексикални, морфологични (вкл. и в „несобствена” функция), синтактични (вж. 3.2. **Периферийни модификатори на имперсоналността в съвременния български език**). Тук се откриват редица иновативни идеи: за ролята на квазирефлексивния елемент *се* и на отглаголните съществителни имена като лексикални модификатори на имперсоналността; за разликата между безличен пасив и квазипасив; за т. нар. квазиимперсонални конструкции и др. Успешен е и опитът на З. Минчев да прецизира дефиницията на морфологичната категория *лице*, както и да определи

степените на имперсоналност в съвременния български език, обособявайки групите модификатори, които ги изразяват.

Последната глава от дисертацията (**IV. Категориални взаимодействия на имперсоналността**) е посветена на важния от теоретична гледна точка въпрос за взаимодействието между имперсоналността и категориите *злог, наклонение и вид на глагола*. Смятам, че по този начин явлението *имперсоналност* действително „е изведено от теоретичната си капсулираност и е представено като фрагмент от динамичната картина на езиковото функциониране” (стр. 10).

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Познавам Здравко Минчев от студентските му години и винаги съм оценявала високо нестандартния му начин на мислене, точния езиков усет, умението да създава оригинални графични модели на различни граматични явления и преди всичко – трайните му интереси в областта на българската лингвистика. По време на следването си в бакалавърската програма по българска филология той бе един от най-изявените студенти във Филологическия факултет: победител в олимпиадата по морфология през 2002 г., лауреат на няколко първи награди в Националната научна конференция за студенти и докторанти, провеждана ежегодно в Пловдив от 1999 г. досега. По мое мнение както дисертационният му труд, така и публикуваните 7 статии по избраната тема, включени в престижни сборници и периодични издания (вкл. и рецензирани) още веднъж потвърждават качествата на своя автор: задълбоченост, ерудиция и евристичен талант.

7. Автореферат

Авторефератът (37 стр.) отразява адекватно съдържанието на дисертацията. Демонстрирано е умението на докторанта да синтезира наблюденията си върху емпиричния материал, да изгражда ясно, точно, стегнато и стилистично издържано научно изложение. Научните приноси са коректно формулирани.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Категорично е убеждението ми, че обсъжданият дисертационен труд трябва да бъде публикуван, тъй като е не само приносен в теоретично отношение, но има и сериозна практико-приложна стойност. И двата словника, включени в Приложение № 3, могат да бъдат използвани от широк кръг езикови носители (в т. ч. и неспециалисти), тъй като предлагат много успешен модел за лексикографска дескрипция на безличните и

третоличните глаголи, както и на конструкциите с безлични глаголи в съвременния български език.

Бих препоръчала на автора да представи резултатите от своето изследване и в издания, реферирани в международни бази данни, за да се осигури по-голяма „видимост” на неговите идеи и постижения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение ще посоча, че обсъжданият дисертационен труд притежава качества на актуално и приносно научно изследване, в което за пръв път се представят детайлно модификаторите на имперсоналността в съвременния български език. Теоретичните изводи на автора са аргументирани, задълбочени и прецизни, демонстриран е фин усет към езиковите детайли, както и умения за екскерпция и стратификация на таксономичния материал.

Като имам предвид всички споменати достойнства на текста, както и цялостните си впечатления от качествата на дисертанта, убедено препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на Здравко Милчев Минчев образователната и научна степен „доктор”.

06.05.2018 г.,

гр. Пловдив

Изготвил становището:

(доц. д-р Красимира Ангелова Чакърова)